

مجله پژوهش‌های علمی و تخصصی

شماره ۱۰۰ - زمستان ۱۳۹۰

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

مجله علمی و تخصصی

نگارخانه
نشر نگاه معاصر

سازمان‌های مردم‌نهاد

از توسعه انسانی تا مشارکت مدنی

امین بنائی بابازاده

مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی
مجله علمی و تخصصی

www.ketab.ir

سازمان‌های مردم‌نهاد

از توسعه انسانی تا مشارکت مدنی

امین بنائی بابازاده

نگارخانه

ناشر: نشر نگاه معاصر (وابسته به مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر)

مدیر تری: باسَم رسام

حروفچینی و صفحه‌آرایی: حروفچینی هُما (امید سیدکامی)

لیوگرافی: نوید

چاپ و صحافی: ف نو

نوبت چاپ: ۱، م، ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: ۰-۷۰-۹۹۴۰-۶۴-۷۸

نشانی: تهران - مینی سیتی - غرب مریخی - فاز ۲ مخابرات - بلوک ۳۸ - واحد ۲ شرقی

تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ / پست الکترونیک: negahe.moaser94@gmail.com

سرشناسه	: بنائی بابازاده، امین، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: سازمان‌های مردم‌نهاد، از توسعه انسانی تا مشارکت مدنی / امین بنائی بابازاده.
مشخصات نشر	: تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۲ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	: 978-964-9940-70-0
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.	
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: سازمان‌های غیر دولتی - ایران.
موضوع	: Non-governmental Organizations - Iran
موضوع	: سازمان‌های غیر دولتی - ایران - جنبه‌های اجتماعی.
موضوع	: Non-governmental Organizations - Social Aspects - Iran
موضوع	: سازمان‌های غیر دولتی - ایران - سیاست دولت.
موضوع	: Non-governmental Organizations - Government Policy - Iran
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ب ۹ الف ۲ / ۲۷۶۹ HD
رده‌بندی دیویی	: ۳۶۱ / ۷۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۳۹۵۳۸

فهرست مطالب

۹.....	□ شناسنامه اثر
۱۱.....	□ پیشگفتار
۱۵.....	□ مقدمه

فصل اول

کلیاتی در باب مبانی سازمان‌های مردم‌نهاد (۱۹)

۲۰.....	بخش نخست: مفاهیم و تعاریف اساسی سازمان مردم‌نهاد
۲۶.....	بخش دوم: ویژگی‌ها و محورهای فعالیت سازمان مردم‌نهاد
۳۶.....	بخش سوم: طبقه‌بندی سازمان مردم‌نهاد
۴۵.....	بخش چهارم: مشارکت اجتماعی در سازمان مردم‌نهاد

فصل دوم

واکاوی در عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد (۵۳)

۵۳.....	بخش نخست: گذری بر نگرش‌های موجود پیرامون عملکرد سازمان مردم‌نهاد
۶۴.....	بخش دوم: موانع درونی توسعه سازمان مردم‌نهاد

فصل سوم

انگاره‌های تاریخی سازمان‌های مردم‌نهاد در پرتو جامعه مدنی و حقوق شهروندی (۸۵)

۸۶.....	بخش نخست: گذری بر تاریخچه و سیر تکامل جامعه مدنی
---------	--

- بخش دوم: ریشه‌های تحقق حقوق شهروندی در جامعه مدنی ۸۹
- بخش سوم: سیر تحول جامعه مدنی و حقوق شهروندی در ایران ۹۱

فصل چهارم

سازمان‌های مردم‌نهاد و قدرت سیاسی - بوروکراتیک (۱۰۱)

- بخش نخست: توسعه انسانی، سازمان مردم‌نهاد و دولت ۱۰۱
- بخش دوم: حوه تعامل نظام سیاسی با سازمان مردم‌نهاد ۱۰۵
- بخش سوم: الگوهای تعامل سازمان مردم‌نهاد و دولت در ایران ۱۰۸
- بخش چهارم: سازمان مردم‌نهاد، یاری دستگاه اداری و ارتقای توسعه انسانی ۱۱۱

فصل پنجم

مدالعات موردی در عرصه سازمان‌های مردم‌نهاد (۱۱۳)

- بخش نخست: نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در گسترش دیپلماسی عمومی ۱۱۳
- بخش دوم: تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد در ارتقای سطح امنیت اجتماعی جامعه ایران ۱۳۳
- بخش سوم: ارومیه بستر کنش سازمان‌های مردم‌نهاد در پرتو تعامل اقوام ۱۵۱
- نتیجه ۱۶۷

منابع ۱۷۱

شناسنامه اثر

کتاب سازمان‌دهی مردم‌پساز؛ از توسعه انسانی تا مشارکت مدنی از یک مقدمه، چهار فصل و یک نتیجه‌گسی تشکیل شده است. در مقدمه چنانکه گذشت ایده و دغدغه نویسنده مورد بررسی قرار گرفت. در فصل اول این کتاب کلیاتی در باب مبانی سازمان‌های مردم‌نهاد در قالب مفاهیم بنیادین تعاریف اساسی، ویژگی‌ها و محورهای فعالیت سازمان مردم‌نهاد و نیز طبقه‌بندی و نحوه مشارکت اجتماعی در سازمان مردم‌نهاد ارائه گردید.

در فصل دوم واکاوی در عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد مورد توجه است که در چارچوب گذری بر نگرش‌های موجود پیرامون عملکرد سازمان مردم‌نهاد و موانع درونی توسعه سازمان مردم‌نهاد از حیث قانونی، نهادی، اداری، اجتماعی و عملکرد درونی و رابطه با دولت و اهداف نظام سیاسی مطرح گردید.

در فصل سوم به انگاره‌های تاریخی سازمان‌های مردم‌نهاد در پرتو توسعه مدنی و حقوق شهروندی در قالب سه بخش گذری بر تاریخچه و سیر تکامل جامعه مدنی، ریشه‌های تحقق حقوق شهروندی در جامعه مدنی و سیر تحول جامعه مدنی و حقوق شهروندی در ایران پرداخته شد. در این فصل همچنین تجربه‌های تاریخی کشورهای توسعه‌یافته در مسیر نیل به جامعه مدنی و تحقق حقوق شهروندی مورد ارزیابی قرار گرفت و در نهایت روند تحقق این دو مفهوم در گستره تاریخ ایران بررسی شد.

در فصل چهارم نحوه تعامل سازمان‌های مردم‌نهاد با قدرت سیاسی و دستگاه

بوروکراتیک در قالب چهار بخش توسعه انسانی، سازمان مردم‌نهاد و دولت، تعامل نظام سیاسی با سازمان مردم‌نهاد، الگوهای تعامل سازمان مردم‌نهاد و دولت در ایران و همچنین سازمان مردم‌نهاد، یاری دستگاه اداری و ارتقای توسعه انسانی مورد تحلیل و بازخوانی قرار گرفت. اینکه چگونه نهادهای مردمی می‌توانند قدرت سیاسی را تقویت و دستگاه بوروکراتیک را یاری کنند و به عنوان عامل تقویت انسجام سیاسی و اجتماعی عمل نمایند.

در فصل پایانی نیز مقالات نویسنده که در کنفرانس‌های بین‌المللی و ملی ارائه شده در مقام مطالعات موردی در عرصه سازمان‌های مردم‌نهاد بیان شده است. بخش نخست آن فصل شامل مقاله «نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در گسترش دیپلماسی عمومی»، بخش دوم معرف مقاله «تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد در ارتقای سطح امنیت اجتماعی جامعه ایران» و بخش سوم به مقاله «ارومیه بستر کنش سازمان‌های مردم‌نهاد در پرتو تعامل اقوام» اختصاص دارد.

پیشگفتار

موضوع پژوهش - بررسی عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد، ساختار آنها و نقشی است که در به مشارکت طلبیدن مردم و تکامل دولت رابطه آنها با نظام سیاسی به عهده می‌گیرند. سازمان مردم‌نهاد ترجمه فارسی «سازمان غیردولتی» است که در ادبیات عامیانه به صورت مصطلح «سمن» مورد کاربرد قرار دارد. علی‌رغم آنکه چنین سازمان‌هایی سابقه‌ای دیرین در بررسی‌های جامعه‌شناسی سیاسی و مطالعات اجتماعی دارند، با توجه مستقلانه و با آگاهی به ماهیت آنها تنها مدت زمان کوتاهی است که معمول گردید. این تأخیر هم به دلیل عدم تکوین دانش و روشی نظام‌مند در تحلیل این پدیده اجتماعی بوده و هم به سبب آنکه به جز تا دست‌کم دو دهه پیش موضوعیتی برای توجه در پژوهش‌های سیاسی - اجتماعی نداشته است.

واکاوی و بررسی سازمان‌های مردم‌نهاد می‌تواند از زوایای متعددی انجام گیرد. از آنجا که تحقیق حاضر، پژوهشی است که مطابق با اهداف و روش‌های معمول در دانش سیاسی صورت می‌گیرد، ابعاد اجتماعی و سیاسی عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد را مورد توجه قرار خواهد داد که از منظر اجتماعی دربرگیرنده توسعه منابع انسانی و اصل مشارکت مدنی است و بُعد سیاسی شامل همه آن پیوندهایی است که سازمان‌های مردم‌نهاد با دولت و قدرت سیاسی برقرار می‌کند. این پیوندها به واسطه ساختارها و کارکردهایی که سازمان‌های مردم‌نهاد دارند نقش اثرگذاری در ورود مردم به روندهای مشارکت سیاسی؛ افزایش میزان سرمایه اجتماعی و اعتماد متقابل میان نظام سیاسی و شهروندان؛ توانمندسازی نظام سیاسی از طریق بر عهده گرفتن بخشی از نقش‌های آن؛ نظارت بر نهاد دولت از طریق تقویت نهاد‌های مدنی و بالاخره توانمندسازی شهروندان؛ آموزش شهروندان، و جامعه‌پذیری سیاسی ایفا می‌کنند.

در سال‌های اخیر نهادها و مجموعه‌های نوپایی در حوزه جوانان نظیر سازمان ملی جوانان یا وزارت ورزش و جوانان تشکیل شده‌اند. این نهادها برای عملکرد مناسب و افزایش کارایی نیازمند تعامل راهبردی با سازمان‌های مردم‌نهاد هستند. هرچه این هماهنگی بیشتر و هم‌جهت بودن اقدامات و فعالیت‌ها افزایش یابد بازده چنین مجموعه‌هایی نیز ارتقا خواهد یافت. لذا پژوهش‌هایی از این دست می‌تواند در جهت تشخیص ظرفیت‌های نهفته در سازمان‌های مردم‌نهاد، شناسایی موانع فراروی تعامل نظام‌مند آنها با نهادهای حکومتی و مدیریت و پیشگیری از آسیب‌های احتمالی ناشی از فعالیت‌های سمن‌ها مؤثر باشد. از این جهت اهداف پژوهش پیشرو ارائه مدلی کلی از عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در رابطه با دولت، نظام سیاسی و مجموعه نهادهای حکومتی و نیز روشن کردن نحوه عملکرد سمن‌ها در رابطه با شاخص‌های توسعه انسانی به ویژه توسعه سیاسی و ارائه الگویی مناسب برای هماهنگ‌سازی بیشتر برنامه‌ها با نهادهای دولتی است.

صرف نظر از کلیات می‌توان گفت سازمان‌های مردم‌نهاد با تکیه بر اصل آموزش و بسیج منابع سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و نیز از طریق فرآیند توسعه انسانی که برآیند تعامل حاکمیت و سازمان‌های مردم‌نهاد است، توسعه انسانی را در کشور تسهیل نمایند. از آنجا که میان ساختار درونی این سازمان‌ها و عملکرد آنها ارتباط مستقیمی وجود دارد. سازمان مردم‌نهاد می‌تواند ساختار درون تخصصی، دموکراتیک و با اهداف مشخص را به داده‌های سیاسی متفاوت با ساختار درونی غیر تخصصی و بدون سلسله مراتب، نیز در دموکراتیک و بی‌هدف تبدیل کند. به علاوه ماهیت رابطه جامعه مدنی و دولت، در لوای یک نظام سیاسی خاص و رابطه ایدئولوژیک یک ساختار سیاسی با رواداری عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در کنار یکدیگر تعیین‌کننده این مسئله است که این سازمان‌ها تا چه مرحله‌ای و تا کجا می‌توانند از نظر سیاسی و تغییر رویدادها، فرآیندها و نتایج تحولات سیاسی مؤثر واقع گردند.

کوشش ما بر آن است تا نشان دهیم که عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های مشارکت سیاسی، سرمایه اجتماعی، جامعه‌پذیری سیاسی، تکفل فعالیت‌های دولت و نظارت بر نهادهای حکومتی با چه تسهیلات و موانعی روبروست. آیا سازمان‌های مردم‌نهاد از نظر راهبردی یک عامل کمک‌کننده و یاریگر نظام سیاسی هستند یا آنکه نقش خنثی و بی‌طرفی ایفا می‌کنند و یا آنکه باید آنها را به عنوان عامل بی‌ثباتی، خطر و تهدیدی برای انسجام نظام سیاسی و اجتماعی تلقی کرد؟ رویکرد پژوهش حاضر به این موضوع، رویکردی خوش‌بینانه است؛

اینکه می‌توان از کارکردهای مثبت و سازنده سازمان‌های مردم‌نهاد در جهت تقویت ثبات و انسجام سیاسی و اجتماعی بهره‌جست و در عین حال آسیب‌ها یا خطرات احتمالی ناشی از فعالیت آن را نیز کنترل نمود. به علاوه برخی از الزامات نهادی، اداری و کارکردی در مورد کاهش هزینه‌ها، کوچک کردن دولت‌ها، افزایش کارآمدی تصمیم‌گیری‌ها و گذار به حکمرانی خوب این رویکرد خوش‌بینانه را بیش از پیش الزامی می‌سازد. مسأله‌ای که می‌تواند این بهره‌جستن از عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد را به بلوغ منتهی کند، تحول در نحوه تعامل با سازمان‌های مردم‌نهاد توسط ساختارهای دولت، تغییر در برخی سیاست‌گذاری‌های کلان در رابطه با آنها و تحول در نقش دستگاه‌های اداری است.